

Internacionalizace výuky práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity

Michal Radvan*

Abstrakt: Glosa informuje o mezinárodních aspektech při výuce práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. PrF MU je v zahraničí uznávána jako škola podporující internacionalizaci, a to jak ve studentských a učitelských výměnách, tak v množství kurzů vyučovaných v cizích jazycích přímo v Brně. Stěžejními v této souvislosti jsou pak především krátkodobé kurzy hostujících profesorů. Text analyzuje oblast studentských a učitelských mobilit v členění na přijíždějící a vyjíždějící. Všimá si jak pozitivních aspektů, tak i problémů a výzev, kterým Právnická fakulta MU čelí v oblasti mobilit. Naznačuje další možné postupy k tomu, aby mezinárodní oblast působení byla i nadále chloubou brněnské právnické fakulty.

Klíčová slova: mobilita, internacionalizace, výuka práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Úvod

Jak píše ve svém článku Picker, Lixinski, Steel a Fitzsimmons, právnické vzdělávání se stalo globálním obchodem a univerzity se staly konkurenty ve snaze získat mezinárodní studenty.¹ Toto tvrzení platí pro Českou republiku jen omezeně, a to především z důvodů jazykových. Též historická tradice a primární poslání tuzemských právnických fakult připravovat studenty na výkon právnických profesí v České republice znamená vyučovat právo v jediném celku a v českém jazyce.² Přesto se domnívám, že již nyní nastal čas připravovat minimálně navazující magisterské programy zaměřené zejména na mezinárodní (a) obchodní právo, které by měly být vyučovány v angličtině. To jsou však úvahy pro jiný článek.

Globalizace výuky práva začala *de facto* již ve středověku s *Corpus Iuris Civilis*. Justiniánský kodex byl do jisté míry produktem severoitalských univerzit, které v 11. a 12. století toto „nové“ právo vyučovaly studenty z celé Evropy.³ Jak potvrzují i studenti Právnické fakulty Masarykovy univerzity, dnes chtějí mladí vycestovat do zahraničí a studovat tam zejména kvůli budoucímu uplatnění na trhu práce a zlepšení jazykových kompetencí.

* Doc. JUDr. Ing. Michal Radvan, Ph.D., je proděkanem pro zahraniční a vnější vztahy Právnické fakulty Masarykovy univerzity a docentem pro obor finančního práva na katedře finančního práva a národního hospodářství. Specializuje se zejména na daňové právo. E-mail: michal.radvan@law.muni.cz.

1 PICKER, Colin B. – LIXINSKI, Lucas – STEEL, Alex – FITZSIMMONS, Dominic. Comparative Perspectives on Teaching Foreign Students in Law: Pedagogical, Substantive, Logistical and Conceptual Challenges. *Legal Education Review*. 2017, Vol. 26, No. 1, [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://epublications.bond.edu.au/ler/vol26/iss1/8>>.

2 Jak ovšem správně uvádí recenzent této glosy, „v historické tradici máme i éru, kdy studenti byli připravováni na výkon právnických profesí v německém jazyce v rámci mnohonárodnostního a právně nestejnorodého prostoru, bylo by proto vhodné zdůraznit, že výuka práva v češtině v rámci jednoho právního systému je záležitostí vývoje až po roce 1918 a ještě spíše po roce 1948“.

3 Srov. např. GLENDON, Mary Ann – CAROZZA, Paolo G. – PICKER, Colin B. Comparative Legal Traditions: Texts, Materials and Cases on Western Law. In: PICKER, Colin B. et al. *Comparative Legal Traditions: Texts, Materials and Cases on Western Law*. 4th edition. Eagan: Thomson West Publishing, 2014.

Anglicky mluvící univerzity jsou na to připraveny a otevírají jak bakalářské, tak magisterské a doktorské studijní programy v angličtině. Ostatní neanglicky mluvící školy je následují s větším odstupem a zaměřují se jednak na doktorská studia, jednak na kurzy především v anglickém jazyce. Angličtina tak nahradila latinu a vžil se pojem „Lenglish“ – *International Legal English*.⁴

Další jazyky vedle angličtiny jsou nejen na Právnické fakultě Masarykovy univerzity, ale celosvětově bohužel až na druhé koleji. Je to škoda. Především v případě francouzštiny jako jazyka diplomatů a zejména němčiny; k německy mluvícímu prostoru je z Brna blízko, české právo k němu má ideologicky a historicky pevné vazby, je zde těsná ekonomická provázanost. Počet zájemců o studium právní němčiny je však v porovnání se studenty tendujícími k angličtině marginální. To se následně projevuje také v nízké obsazenosti odborných právních kurzů v německém jazyce. Paradoxně experti z německy mluvících zemí tak přednášejí v angličtině, aby byl kurz obsazen. To samé pak platí i o španělštině a francouzštině. Přitom zájem advokátních kanceláří v Brně o německy mluvící studenty a absolventy je enormní a nabízené platové podmínky nadstandardní. O celosvětové dominanci angličtiny v právním vzdělávání svědčí obdobné zkušenosti kolegů v celé Evropě a také fakt, že právnické fakulty kdysi učící takřka výlučně v národním jazyce (typicky z Francie, Španělska, Portugalska, Itálie) dnes nabízejí výměnným studentům katalog předmětů, ve kterém převažují kurzy v jazyce anglickém.

Tento text si neklade ambici být příspěvkem vědeckým: nemá žádnou hypotézu, výzkumné metody, klasickou strukturu obvyklou pro vědecké stati. Neuvádí ani výčet odborné literatury k tématu, protože světové je jen minimum a tuzemská absentuje zcela. Vychází zejména z vlastních poznatků a zkušeností autora a z interních materiálů PrF MU. Přesto je cílem alespoň informovat o mezinárodních aspektech při výuce práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Fakulta je v zahraničí uznávána jako škola podporující internacionalizaci, a to jak ve studentských a učitelských výměnách, tak v množství kurzů vyučovaných přímo v Brně. Stěžejními v této souvislosti jsou pak především krátkodobé kurzy hostujících profesorů. Mezinárodní výměny mají nepochybně dopad i do vědeckého života na fakultě. Je evidentní, že výhody mobility převažují, přesto je však možné najít i dílčí nevýhody.

1. Mobilita studentů

Studentské mobility jsou obvykle využívány jako jedno z kritérií při sestavování žebříčků univerzit a fakult. Právnická fakulta Masarykovy univerzity si s ohledem na svoji pověst paradoxně v tomto měřítku nevede nejlépe (celkový počet přijíždějících studentů, poměr vyjíždějících studentů k celkovému počtu studentů). Má to hned několik důvodů a ty je třeba rozdělit na skupinu přijíždějících a vyjíždějících studentů.

V případě *vyjíždějících studentů* vysílá PrF MU do zahraničí pouze studenty magisterského programu a programů doktorských. Bakalářské programy jsou totiž zaměřeny spíše prakticky, na starší studenty. Nemá pro ně hlubšího smyslu vycestovat za studiem do zahraničí, protože si na fakultě prohlubují a rozšiřují své znalosti z práva, které potřebují pro výkon své každodenní profese, často mají rodiny. Poslední důvod je limitující i pro

⁴ PICKER, Colin B. et al. *Comparative Legal Traditions: Texts, Materials and Cases on Western Law*. 4th edition. Eagan: Thomson West Publishing, 2014.

studenty doktorských programů, kteří také často již pracují. Přesto se jednotlivci najdou a mobilitu využijí.

Primárně vyjíždějí do zahraničí především studenti magisterského programu Právo. Právnická fakulta jim nabízí téměř 300 míst na několika desítkách univerzit, kde mohou studovat. Nejvíce studentů využívá program Erasmus+ (případně vyjíždějí do Švýcarska, které se tohoto programu neúčastní, ale je poskytována podpora obdobná programu Erasmus+).⁵ Jak je patrné ze seznamu škol, jsou pokryty takřka všechny státy participující na programu Erasmus+, s výjimkou Švédska a Dánska. Bohužel právnické fakulty v těchto zemích trvají na reciprocitě a ekvivalenci mezi přijíždějícími a vyjíždějícími studenty, a zatímco naši studenti do Skandinávie velmi rádi vyjíždějí, o Brno zájem historicky nebyl. Přesto zůstává pro brněnské právníky velmi široký výběr zahrnující prestižní školy (např. Universität Salzburg, Catholic University of Louvain, Autonomous University of Barcelona, University of Helsinki, Université René Descartes Paris V, Eötvös Loránd University in Budapest, University of Milan, Erasmus University Rotterdam, University of Maastricht, University of Northumbria atd.).

Další studenti mají možnost pobývat na partnerských školách, se kterými má Právnická fakulta uzavřeny bilaterální smlouvy.⁶ Již od roku 1993 spolupracuje PrF MU s John Marshall Law School v Chicagu. Každý podzim přijíždí na návštěvu do Brna skupina amerických odborníků na právo, aby v rámci *Days of US Law* představili základy tamního práva našim studentům. Zároveň si vyberou jednoho až dva studenty, kterým udělí půlroční stipendium na chicagské škole. Patronem spolupráce je na americké straně profesor Michael P. Seng,⁷ který se 17. října 2018 stal nositelem čestného doktorátu Masarykovy univerzity. Dalšími již tradičními partnerskými školami jsou čínská Tsinghua University a gruzínská Georgian Institute of Public Affairs. Když jsem se v roce 2015 stal proděkanem, bylo mým cílem mít na každém kontinentu minimálně jednu respektovanou partnerskou instituci, která by umožňovala učitelské a studentské výměny, a to bez jakýchkoliv poplatků za studium. V Jižní Americe se povedlo začít realizovat studentské výměny s peruánskou University of Lima, v Asii s indickou Jindal Global Law School a National Taiwan University, v Severní Americe přibyla Thompson Rivers University v Kanadě. Australská University of New South Wales si naši fakultu vybrala sama, neboť tehdejšímu proděkanovi Colinu Pickerovi byla doporučena jako nejlepší právnická fakulta v zemích střední a východní Evropy. Spolupráce byla zahájena i s ukrajinskými školami, byť zájem našich studentů o výjezdy na Uzhorod National University či Yaroslav Mudryi National Law University je minimální; je však podle mého názoru třeba vyjít vstříc školám z východní Evropy a jejich studentům a umožnit jim to, co bylo dopřáno i našim studentům v 90. letech minulého století, tj. studovat na prestižní evropské právnické fakultě.

⁵ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Seznam zahraničních univerzit v rámci programu Erasmus+ pro akademický rok 2018/2019. In: *law.muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://erasmus.law.muni.cz/content/cs/erasmus-na-pravnicke-fakulte/univerzity-erasmus-201819/>>.

⁶ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Seznam zahraničních univerzit v rámci mezifakultních smluv pro akademický rok 2018/2019. In: *law.muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://erasmus.law.muni.cz/content/cs/erasmus-na-pravnicke-fakulte/partner-universities/seznam-zahranicnich-univerzit-v-ramci-mezifakultnich-smluv-pro-akademicky-rok-20182019/>>.

⁷ WIESNEROVÁ, Ema. Právníci jezdí mezi USA a Českem už čtvrt století. In: *Online.muni.cz* [online]. 19. 1. 2018. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://www.online.muni.cz/udalosti/10098-pravnici-jezdi-mezi-usa-a-ceskem-uz-ctvrt-stoleti>>.

Přestože je smluv relativně velký počet a podle počtu mobilit v těchto smlouvách je možné uspokojit více než polovinu ročníku v programu Právo, počet skutečně vyjíždějících studentů klesá:

Tabulka 1: Počet vyjíždějících studentů

Akademický rok	Počet studentů
2010/2011	102
2011/2012	101
2012/2013	105
2013/2014	149
2014/2015	138
2015/2016	121
2016/2017	106
2017/2018	108

Pokles zaznamenáváme přitom nejen na Právnické fakultě, ale i celkově na Masarykově univerzitě.⁸ Důvody tohoto poklesu mohou dovozovat pouze z vlastních zkušeností a z odůvodnění zrušených pobytů. Mnoho studentů se obává, že si zahraniční pobyt nemůže dovolit z finančních důvodů. Další již pracují a nechtějí práci ztratit. Někteří mají zdravotní či jiné problémy v rodině, jiní nechtějí prodlužovat dobu studia. V neposlední řadě se menší skupina studentů obává, že jejich jazykové znalosti nejsou na dostatečné úrovni pro odborné studium v zahraničí. Obavy se u studentů snažíme na fakultě rozptýlit několika způsoby, ať již konzultacemi s Erasmus koordinátorem, setkáváním absolventů zahraničních studijních pobytů se studenty v rámci akcí *Keep Moving*⁹ či jiných příležitostí, nebo třeba i webovým portálem, který mj. obsahuje i praktické zkušenosti studentů, kteří se již vrátili ze zahraničí domů.¹⁰ Osobně se domnívám, že důvodem pro menší zájem o semestrální výjezdy je i velké množství kurzů v angličtině, které každoročně nabízí Právnická fakulta MU.¹¹

Pro zvýšení zájmu o vyjíždějící mobility však není nutné počet cizojazyčných kurzů snižovat. Je třeba motivovat studenty k výjezdům především představením konkrétních škol těmi, kteří již studium v zahraničí ukončili. Je třeba vysvětlovat, že až na výjimky nedochází k prodlužování doby studia, byť z povinných předmětů se plně uznává obvykle pouze mezinárodní právo veřejné a právo Evropské unie. Všechny další předměty se pak uznávají jako povinně volitelné, čímž se snižuje celkový počet těchto předmětů pro připuštění ke státní závěrečné zkoušce. S ohledem na relativně snazší zkoušky ve druhém roce studia od příštího akademického roku umožníme výjezdy do zahraničí i studentům druhého ročníku. Co naopak jistě ponecháme jako podmínku výjezdu je jazykové přezkoušení (s výjimkou studijních pobytů v Itálii, na Slovensku, ve Španělsku, v Portugalsku

⁸ MASARYKOVA UNIVERZITA. Výroční zpráva o činnosti 2017. In: *muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/media/3082975/mu_vzoc_2017_cz.pdf>.

⁹ CENTRUM ZAHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE MASARYKOVY UNIVERZITY. Keep moving 2017. In: *czs.muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://czs.muni.cz/cs/keepmoving>>.

¹⁰ PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Portál Erasmus+. In: *law.muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://erasmus.law.muni.cz/content/cs/>>.

¹¹ Viz níže.

a na Kypru), abychom garantovali partnerským školám schopnost uchazeče studovat ve vyučovacím jazyce.

Uchazeči mají možnost zvolit si maximálně tři zahraniční školy, a to bez preferencí (abychom naplňovali co nejvyšší množství smluv). Pořadí uchazečů je sestaveno podle vzorce, který zohledňuje vážený studijní průměr a známku z přezkoušení ze znalosti příslušného studijního jazyka. Studenti v posledním ročníku získávají bonifikaci, stejně tak je možné výsledek vylepšit počtem odborných předmětů vyučovaných v cizím jazyce absolvovaných na PrF MU v předchozím studiu. Ve výběrovém řízení jsou upřednostněni ti uchazeči, kteří se studijního pobytu dosud nezúčastnili.

Na Masarykově univerzitě byla v posledních měsících otevřena debata k tzv. *Mobility Window*, tedy povinnému zahraničnímu studijnímu pobytu jako součásti kurikula. Právnická fakulta se k návrhu staví negativně, a to i v profilovém programu Právo. Plně akceptujeme důvody studentů, kteří z objektivních důvodů nemohou do zahraničí na delší dobu vyjet. Jsme si vědomi, že na rozdíl od jiných oborů, kde je možné uznávat takřka jakýkoliv předmět (např. medicína, sociologie, psychologie, přírodní vědy atd.), absolvent právnické fakulty musí znát národní právo a není možné mu např. uznat občanské právo vystudované ve Španělsku jako ekvivalent českého občanského práva. K připuštění ke státní závěrečné zkoušce by měla zůstat možnost nahradit zahraniční studijní pobyt také zahraniční pracovní stáží (např. v institucích EU, v advokátních kancelářích apod.) nebo určitým počtem předmětů vystudovaných v cizím jazyce přímo na Právnické fakultě MU. Je otázkou, zda stávající jeden takový předmět je dostačující.

V případě *přijíždějících studentů* je tendence přesně opačná a je patrný nárůst počtu studentů ze zahraničí studujících na Právnické fakultě MU:

Tabulka 2: Počet přijíždějících studentů

Akademický rok	Počet studentů
2009/2010	24
2010/2011	46
2011/2012	41
2012/2013	55
2013/2014	60
2014/2015	62
2015/2016	79
2016/2017	104
2017/2018	119

Když jsem byl v roce 2011 jmenován Erasmus koordinátorem, dostal jsem od tehdejší děkanky Naděždy Rozehnalové úkol zvýšit počet přijíždějících studentů. Nemohl jsem se bohužel vydat cestou Právnické fakulty Univerzity Karlovy: jak mi s nadsázkou řekl tamní proděkan, v jejich případě stačí k získání zahraničních studentů použít pouze slova „Praha“ a „1348“. V Brně k tomuto cíli vedlo několik cest, které bylo třeba vzájemně kombinovat. Především bylo nezbytné rozšířit nabídku kurzů v anglickém jazyce jak pro přijíždějící, tak pro vlastní studenty. Na právnické fakultě jsou otvírány dva druhy kurzů v cizím, převážně anglickém jazyce: kódem MVV (magisterský volitelný) jsou označovány povinně volitelné předměty otevřené jak pro vlastní, tak pro přijíždějící studenty,

kódem SOC (Socrates jako dřívější označení dnešního programu Erasmus+) kurzy dostupné pouze pro zahraniční studenty. Rozhodnutí o kódu je primárně na garantovi předmětu, který umí nejlépe posoudit, zda výuka kopíruje existující, obvykle povinný předmět v češtině, či zda má smysl vpustit do něj i domácí studenty, neboť rozšiřuje základní znalosti. Učitelé jsou motivováni k výuce v cizím jazyce odměnami za každou vyučovanou hodinu i za každého vyzkoušeného studenta.

V roce 2018 nabízí Právnická fakulta celkem 89 předmětů v cizím jazyce, z toho 48 s kódem MVV (27 v jarním a 21 v podzimním semestru) a 41 s kódem SOC (20 na jaře a 21 na podzim). Některé SOC předměty jsou opakovány v obou semestrech, s ohledem na rozdílné studenty přijíždějící v jednotlivých semestrech.¹² Celková nabídka cizojazyčných předmětů je celosvětově ojedinělá a s výjimkou škol, kde je prvním jazykem angličtina, naprosto bezkonkurenční. Přesto mají zahraniční studenti zájem o další předměty, zejména z oblasti obchodního práva. Je relativně překvapující, že zájem o předměty je rovnoměrně rozložen jak mezi veřejnoprávní a soukromoprávní, tak mezi „evropské“ a „národní“. Ukazuje se jako vhodné využít přítomnosti studentů z několika zemí ve výuce a zaměřit se na komparaci právních řádů v klasických právních odvětvích.

Vedle zcela zásadní široké palety dostupných předmětů bylo nezbytné propagovat Právnickou fakultu Masarykovy univerzity a Brno mezi zájemci o výjezd. K tomu pomohlo mj. postavení Brna jako oblíbeného studentského města¹³ (a s tím související rovněž solidní možnosti ubytování a levného stravování včetně piva a dalších alkoholických nápojů a také cigaret). Klíčovou roli sehrává také fungování Centra zahraniční spolupráce Masarykovy univerzity pod vedením ředitele Jana Pavlíka, které se administrativně stará o všechny studenty v rámci programu Erasmus+ a dalších programů, s výjimkou fakultních bilaterálních smluv. Na fakultu tak zbývá „pouze“ zajištění výuky.

Všechna tato pozitiva jsou průběžně zdůrazňována na mezinárodních fórech, na kterých se PrF MU účastní (*Rotterdam Law Network*, *International Association of Law Schools*, *European Law Faculties Association*) a na portálu erasmus.law.muni.cz, kde jsou mj. zveřejňovány také zkušenosti přijíždějících studentů. Nejvýznamnější jsou pak osobní reference vracejících se studentů: např. první dvě studentky z University of Lisbon znamenaly, že v dalším roce projevilo o studium v Brně zájem až 15 tamních studentů. Všechny tyto iniciativy vedly k nárůstu mezifakultních smluv v rámci programu Erasmus+, jehož pevné základy položil již můj předchůdce v roli Erasmus koordinátora profesor Josef Bejček, i k novým mezifakultním bilaterálním smlouvám. V konečném důsledku pak každoročně přijíždí více zahraničních studentů.

2. Mobilita pedagogů

Mobility studentů a učitelů jsou velmi úzce provázány. Bohužel co se týče *vyjíždějících pedagogů*, má Právnická fakulta Masarykovy univerzity relativně velké rezervy. Jak je patrné z tabulky 3, pracovníci PrF MU vyjíždějí na konference, studijní a výzkumné pobyty, výukové pobyty atd. relativně často, nicméně samotných výukových mobilit jsou jen jednotky:

¹² PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Courses in Foreign Languages. In: law.muni.cz [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://erasmus.law.muni.cz/content/en/erasmus-na-pravnicke-fakulte/courses-in-foreign-languages/>>.

¹³ Brno among top five student cities of the world. In: online.muni.cz [online]. 27. 2. 2017. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://www.online.muni.cz/en/news/8919-brno-among-top-five-student-cities-of-the-world>>.

Tabulka 3: Počet vyjíždějících pedagogů

Kalendářní rok	Počet výjezdů celkem	Počet výukových výjezdů
2009	180	6
2010	202	8
2011	258	5
2012	240	12
2013	288	9
2014	310	7
2015	237	9
2016	251	9
2017	262	9

Důvodem jsou především finance. Ve vědeckých projektech je takřka nemyslitelné uvést výukový pobyt, specifické programy na Právnické fakultě pamatují jen na aktivní účast na vědeckých konferencích a na síťování. K výukovým pobytům nejsou určeny ani družební pobyty na úrovni univerzity. Přesto jsou v konečném důsledku možnosti výukových mobilit široké, a to díky programu Erasmus+; všechny smlouvy, které má fakulta uzavřeny, umožňují i výjezdy učitelů. Proč je tedy zájem tak malý? Po pravdě, na tuto otázku odpověď neznám. Skupina učitelů, kteří každoročně vyjíždějí, je relativně stálá a neměnná. Další jsou zaměřeni především vědecky a již nemají čas na další služební cesty. Větší skupina osob pak pravděpodobně vyučovat v zahraničí nechce vůbec, zejména s ohledem na nedostatečnou jazykovou kompetenci, rodinu, zdravotní stav či časové vytížení. Tuto skupinu je třeba přesvědčit o potřebnosti výjezdu a je nezbytné jim k tomu vytvořit příznivé podmínky, včetně zastupitelnosti v domácí výuce.

Za aktuálně největší nedostatek na Právnické fakultě MU považuji fakt, že nejsou jakkoliv finančně podporovány pobyty na partnerských školách, se kterými je uzavřena bilaterální smlouva mimo program Erasmus+. Celosvětový program Erasmus+ ICM je nastaven zcela nesmyslně, neboť je třeba každý rok soutěžit o finance na spolupráci s konkrétní zahraniční institucí. I kdyby byl projekt v jednom roce úspěšný, šance na úspěch v dalších letech se tím podstatně snižují. Cílem však je, aby byla spolupráce dlouhodobá. Řešením je tak vytvoření fakultního programu, který by výukové mobility na partnerských školách mimo Evropskou unii podpořil.

Mnohem lépe je možné hodnotit Právnickou fakultu MU z pohledu *přijíždějících pedagogů*:

Tabulka 4: Počet přijíždějících pedagogů

Akademický rok	Počet
2010/2011	17
2011/2012	16
2012/2013	24
2013/2014	29
2014/2015	28
2015/2016	34
2016/2017	28
2017/2018	43

Když jsem převzal funkci Erasmus koordinátora a začal zajišťovat výukový program pro příjíždějící učitele, setkal jsem se s mnoha problémy. Tím největším byla nutnost zajistit v souladu s požadavky programu Erasmus+ 8 vyučovacích hodin pro každého pedagoga v rámci jeho obvykle týdenního pobytu. Většina předmětů má ovšem rozvrhováno pouze 2 hodiny přednášek týdně. Garanti mají plán přednášek připraven již před zahájením semestru a zařazení přednášky hostujícího profesora jim tento plán narušuje. Nadto může být přítomno více studentů, kteří neznají jazyk. To se týká i seminářů, které mají být spíše prakticky zaměřené. Po dohodě s tehdejší děkankou Naděždou Rozehnalovou bylo rozhodnuto nabízet příjíždějícím učitelům vyučovat svůj vlastní předmět jako povinně volitelný. Pro vyhlášení kurzu potřebujeme od učitele znát název předmětu a vyučovací jazyk, cíle předmětu, výstupy z učení, osnovu, studijní literaturu, metody výuky a metody hodnocení. Přihlížíme pochopitelně i k osobnosti pedagoga, jeho pedagogické a vědecké činnosti, renomé apod. Pakliže proděkan pro zahraniční vztahy nazná, že kurz je adekvátně připraven, požádá děkana o schválení kurzu, který je následně rozvrhován v rozsahu 10 vyučovacích hodin. Ideální je, když je kurz vyhlášen před zahájením semestru, jsme však schopni jej vypsát i v průběhu semestru a studenty o možnosti absolvovat kurz informujeme. Tato jednoduchost, rychlost a flexibilita znamenala značný zájem ze strany zahraničních pedagogů vyučovat na Právnické fakultě Masarykovy univerzity a množství kurzů vyučovaných hostujícími profesory je nejvyšší ze všech škol, které autor tohoto příspěvku mohl poznat.¹⁴

Úkolem do budoucna v dané oblasti je udržet a dále navyšovat počet kurzů hostujících pedagogů. Jak jsem již uvedl výše, zájem je značný, především ze strany evropských škol, neboť náklady mohou být hrazeny z programu Erasmus+. Pro Právnickou fakultu MU jsou tak zdarma. V případě učitelů ze škol mimo program Erasmus+ Evropa se snažíme zajistit financování z univerzitních či fakultních zdrojů. Mnoho profesorů nám vychází vstříc tím, že si např. cestu do Evropy hradí z jiných zdrojů a my proplácíme pouze ubytování a cestu po Evropě (např. Riel Franzsen z University of Pretoria a ředitel African Tax Institute), případně nesou náklady sami (pedagogové z John Marshall Law School).

Závěr

Mezinárodní spolupráce právnických fakult je nikdy nekončící proces získávání nových partnerů a zkvalitňování a prohlubování stávající kooperace. Právnická fakulta Masarykovy univerzity potřebuje aktuálně silného partnera především v Rusku: mnoho studentů se vrací k ruskému jazyku, pro právníky se zde otevírají četné příležitosti a klienti žádají advokáty s orientací v ruském právu. To platí také pro Afriku, kde ovšem narážíme na jinou strukturu studia (bloková, nikoliv semestrální výuka). Školy v USA zase mají vysoké poplatky za studium a jejich studenti nemají zájem o výjezdy do zahraničí. Je obtížné dojednat také prominutí poplatku za studium pro naše studenty, neboť americké právnické vzdělávání se stalo prosperujícím obchodem. Potřebovali bychom také silného partnera v Japonsku a v Koreji. V této souvislosti je škoda, že projekt MUNI 4.0 zaměřený též na mezinárodní spolupráci je zacílen toliko na Evropskou unii, kde je spolupráce již nyní na velmi vysoké úrovni.

¹⁴ PŘÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY. Předměty vyučované zahraničními vyučujícími. In: *law.muni.cz* [online]. [cit. 2018-08-29]. Dostupné z: <<https://www.law.muni.cz/content/cs/mezinarodni-spoluprace/zahranicni-vyucujici/>>.

Je potřebné podporovat studentské výměny. Zahraniční studenti zvyšují diverzitu fakulty, nabízejí odlišné perspektivy v diskusi ve třídě, nutí domácí studenty i pedagogy znát jiné právní systémy a přístupy. Student vyjíždějící do zahraničí si vytváří síť kontaktů, po návratu může pozitivně ovlivňovat výuku na své fakultě i vývoj vlastního právního systému tím, že se seznámil s odlišnou právní kulturou.¹⁵ O potřebnosti *cross-cultural-competence* pro právníky jsou přesvědčeni Jeffrey E. Thomas a Allison Stephens, když poukazují na vyšší míru mezinárodní práce spojenou s globalizací a silnější potřebu mezikulturní práce v domácím prostředí s ohledem na imigraci a nové subkultury.¹⁶

V případě trendu klesajících výjezdů našich studentů do zahraničí jsme si vědomi potřebnosti lepší propagace jak studijních, tak i pracovních stáží. Jisté kroky byly naznačeny výše, mnohé si slibujeme od možnosti výjezdů již od druhého roku studia. Povinné *mobility window* není v praxi uplatnitelné ani u bakalářů, ani u magistrů a doktorandů. Co se finanční stránky věci týče, je třeba souhlasit, že stipendium (ať už na studium, či na pracovní stáž) v rámci programu Erasmus+ nemusí především ve Skandinávii a v zemích Beneluxu pokrýt veškeré náklady. Naopak v zemích střední a východní Evropy je poměrně velkorysé. V případě bilaterálních fakultních smluv dostávají studenti od fakulty mimořádné stipendium na letenky a další stipendium obvykle ve výši 10 000 Kč na měsíc od univerzity. Pokud studenti propočítají celkové náklady výjezdu zahrnující především cestu, stravu a ubytování, pravděpodobně stipendium nebude postačovat. Je však třeba si uvědomit, že i při studiu v Brně se musí stravovat, bydlet a platit za dopravu a stipendium by mělo pokrývat zvýšené náklady studia v zahraničí.

Nárůst počtu přijíždějících studentů klade na fakultu požadavek dalších předmětů vyučovaných zejména v anglickém jazyce. Je třeba motivovat především mladé pedagogy, aby měli minimálně jeden takový kurz a byl zajištěn dostatečný výběr zajímavých kurzů. Aktuálně evidují poptávku především po předmětech z oblasti obchodního práva, mezinárodního práva (např. uprchlického a azylového), ochrany lidských práv apod. O studenty musí být v Brně také dobře postaráno mimo výuku; zde oceňují zapojení jak Centra zahraniční spolupráce MU, tak i fakultního oddělení zahraničních vztahů a dvou zdejších pracovnic Věry Redrupové a Anny Tomenendalové.

Výjezdy domácích učitelů do zahraničí je třeba podpořit nikoliv finančně, ale organizačně tak, aby byla zajištěna výuka v kurzech, kde působí. Doporučuji vytvoření fakultního programu, který by podpořil výukové mobility na partnerských školách mimo Evropskou unii. Věřím, že více pedagogů by se rádo účastnilo i obdobného programu *visiting professors*, který máme na Právnické fakultě MU. Nemám však informace, že by takové možnosti byly: obvykle se nové kurzy na zahraničních školách schvalují až několik let dopředu a musí proběhnout celosemestrálně, nikoliv blokově v rámci jednoho až dvou týdnů.

Za největší výhodu kurzů hostujících profesorů považuji především možnost komparovat vlastní právní systém s jinými systémy (např. kontinentální a angloamerický, eventuálně též islámský či postsovětský). Vedle toho je zajímavé sledovat rozdílné metody výuky, kdy především američtí a západoevropští profesori požadují načtení většího množství odborné literatury ještě před zahájením výuky. Jiní pedagogové preferují diskusi ve třídě

¹⁵ PICKER, Colin B. et al. *Comparative Legal Traditions: Texts, Materials and Cases on Western Law*. 4th edition. Eagan: Thomson West Publishing, 2014.

¹⁶ THOMAS, Jeffrey E. – STEPHENS, Allison. *Cross Cultural Competence for Law (prezentace z Workshop on International / Foreign Students at Law Schools)*. Bangor: Bangor University, 3. 9. 2016.

a skupinovou práci. Neoddiskutovatelnou výhodou je zdokonalování se v odborné angličtině, další měkkou dovedností může být poznání jiných komunikačních norem.

Z kurzů mají benefit jak studenti, tak učitelé. Ti zahraniční k nám jezdí rádi, mnozí opakovaně. Jsou mezi nimi jak mladí pedagogové v počátečních letech své kariéry, tak i uznávaní experti, např. Samuel D. Bernal a Paul Von Blum z University of California, Anthony C. K. Kakooza z Uganda Christian University, James E. Moliterno z Washington & Lee University, Riël Franszen z University of Pretoria, Yael Efron z Zefat Academic College – School of Law (Izrael), Anna Jurkowska-Zeidler z Uniwersytet Gdański a mnozí další.

Všichni hosté oceňují organizační zabezpečení, na čemž má největší zásluhu vedoucí oddělení zahraničních vztahů Věra Redrupová. Motivací pro mnohé je také samotný status hostujícího profesora pro další kariérní postup na domácí škole. Možnost mezinárodního setkávání má vliv také na další aspekt činnosti vysoké školy – na vědu. Jen osobní kontakt mezi pedagogy a vědci může znamenat vytváření společných vědeckých projektů, publikačních výstupů atd. Mezinárodní spolupráce v právní vědě by však už byla na samostatný článek.

Internationalization of Law Education at the Faculty of Law, Masaryk University

Michal Radvan

Abstract: This article informs about the international aspects of teaching law at the Faculty of Law, Masaryk University. The Faculty of Law is recognized abroad as a school promoting internationalization, both in student and teacher exchanges, as well as in a number of courses in foreign languages taught directly in Brno. In this context, the key courses are primarily the short-term courses taught by the visiting professors. The text analyzes the area of students and teachers mobility, both incoming and outgoing. It looks at both positive aspects and problems and challenges faced by the Faculty of Law in the field of mobilities. It suggests other possible ways for the international activities so that this area continues to be the pride of the Faculty of Law, Masaryk University, in Brno.

Key words: mobility, internationalization, law education, Faculty of Law, Masaryk University